

123/5 HENA (Vassdragsnr. 123.E1Z)

<u>Fylke(r):</u>	Sør-Trøndelag
<u>Kommune(r):</u>	Tydal, Holtålen
<u>Kartblad N50:</u>	1720 IV, 1721 III
<u>Nedbørfelt:</u>	93,8 km ²
<u>Toppunkt-utløpspunkt:</u>	1321 - 318 moh.
<u>Skoggrense:</u>	640 moh.
<u>Marin grense:</u>	Hele feltet ligger over
<u>Naturgeografisk region:</u>	34a: Bar- og fjellbjørkskog-området nord for Dovre til Vest-Jämtland, underregion; Skogen nord til Hattfjelldal i Nordland 35h: Fjellregionen i søndre del av fjellkjeden, underregion; Trøndelags fjellområder 35i: Fjellregionen i søndre del av fjellkjeden, underregion; Fjellområdene i nordre Dalarna og søndre Jämtland
<u>Landskapsregion:</u>	14: Fjellskogen i Sør-Norge 15: Lavfjellet i Sør-Norge
<u>Urørt natur:</u>	>5 km: 35 %, 3-5 km: 30 %, 1-3 km: 24 %
<u>SP-kategori/-gruppe:</u>	II/10, II/7
<u>Verneplanstatus:</u>	Vurdert i VP IV
<u>Nasjonale laksevassdrag:</u>	-

Generell beskrivelse

Hena er ei sideelv til Nea fra sør og renner ut i Nea like nedenfor Ås i Tydal. Beregnet årsnedbør er ca. 1500 mm, spesifikk avrenning 39,18 l/s/km² og middeltilsiget 3,68 m³/s.

Stor-Hena starter i Veundsjøen (1052 moh.) og renner sammen med Svartåa sør for Henfallet.

Med unntak av et par skogsbilveier er det ikke veier i feltet. En høyspentledning krysser vassdraget ved utløpet i Nea. Fast bosetting finnes bare ved utløpet og det er få hytter her. Feltet framstår som et av de få nærmest urørte sidevassdrag til det gjennomregulerte Nea-Nidelvvassdraget.

Hele feltet unntatt Henfallet barskogsreservat ligger i LNF-område, Sone 1, hvor de ikke tillates ny eller vesentlig utvidelse av spredt bolig- og ervervs- eller fritidsbebyggelse. Dersom det gis dispensasjon fra byggeforbudet, kan det settes vilkår for dispensasjonen.

Henfallet barskogsreservat har boreal regnskog. Området ligger ca. 3 km nord for Henas utløp i Nea.

Vassdraget har klart, elektrolyttfattig vann med nøytral surhetsgrad.

Geologisk mangfold

Berggrunnen består for det meste av glimmerskifer og fyllitt, med lag av ulike skifere.

Landskapet er utformet av isen, men nordligste del av feltet er preget av fluvial erosjon. Enkelte steder finnes flotte elveløp som vitner om betydelig større vannføringer enn dagens. Ved samløpet mellom Svartåa og Stor-Hena finnes godt markerte spylerenner. Henfallet, en vakker foss, indikerer tilbakeskridende erosjon.

Rundt Veundsjøen og lenger nord langs elva er morenedekket sammenhengende og tykt, ellers er det usammenhengende og tynt. Bart fjell, torv og myr forekommer spredt i hele feltet. Flere spor etter isavsmeltingsperioden finnes. Nordøst for Veundhøgda ligger en markert randmorenerygg. Ved Buråsfloen/Langfloen finnes verneverdige drumliner. Breeelv- og elveavsetninger finnes hovedsakelig ved innløpene til de fleste vannene i området. Et godt utviklet delta finnes ved Grønsjøen.

Feltet har flere juv og fosser, samt meandre ved Svartåa.

*Middels/Stor verneverdi **(*)*

Biologisk mangfold

Produksjonen og mangfoldet i ferskvann er middels til stor, og det forekommer sjeldne arter. Hena oppviser relativt liten variasjon mht. ferskvannsbiotoper, og er først og fremst preget av et par større sjøer med utløpselver. I selve Storhena finnes en god bestand av ørret. Svartåsjøen er et relativt verdifullt fiskevann.

Størsteparten av vassdraget ligger i nordboreal sone (nordlig bar- og bjørkeskogsone) og alpin sone. Hena er et typisk barskogs vassdrag, med gran som viktigste treslag. Det meste av skogarealet er blåbærgranskog. I lier med god næringstilgang finnes små områder med høgstaudegranskog. På tørre steder forekommer lyngrik furuskog, og på overgangen mot myr står fuktfuruskog. Innimellom finnes større myrområder. I høyereliggende deler er det bjørk, med innslag av enkelte furuer. Bjørkeskogen er stedvis rik med høgstaude. Langs en del elvestrekninger finnes frodig vierkjerr. Vassdraget har ikke spesielt mange vegetasjonstyper, men både fattige og rike typer er representert. Det er få sjeldne vegetasjonstyper og arter i vassdraget, bortsett fra Henfallet som er et viktig botanisk område med flere sjeldne og truede lav- og mosearter. Sjeldne moser som vokser her er snerpstjernemose, tuetrollmose og fjellskovlmose. To sjeldne skorpelavarter med skandinavisk hovedutbredelse i Trøndelag er påvist.

Vassdraget har et fuglesamfunn som er typisk for landsdelen. Oppover langs sidevassdraget Svartåa er det myrlendt, og den eneste vannfugllokaliteten innenfor vassdraget finnes i sørøstenden av Svartåsjøen. Elg forekommer i god helårsbestand. Hjort opptrer spredt og sporadisk, mens rådyr er vanlig. Gaupe og jerv forekommer som streifdyr. På to lokaliteter er det årlig påvist bever.

*Middels/Stor verneverdi **(*)*

Landskapsbilde

Landskapsinntrykket varierer fra bølgende åslandskap med lange linjer og vide utsikter over de store sjøene og fjellskogen via åpent skogpreg med vide utsyn og ofte panoramisk utsikt til fjellområdene, til nakent berg i en vekslende terrengkupering med et sterkt vannelement. Langs elva preges landskapet av flotte fosser, meandere og gjuv.

Landskapet har slake, avrundete former, og domineres av de åpne, slake dalene Hendalen og Svartådalen. Terrenget er tydelig iserodert og preget av løsmasseavsetninger. Falkfangervola (898 moh.) skråner slakt sørover opp mot Veunhøgda (1120 moh.) og deler vassdraget i to. Storhena drenerer de sørligste fjellområdene med topper opp i 1300 meters høyde. Her ligger vassdragets største sjø - Veunsjøen (1052 moh.). Storhena, som renner gjennom det vestligste dalføret, har et bredt og steinet elveløp, og terrasser i sidene markerer at vannføringen og gravingen tidligere har vært svært stor. Svartådalen i øst er videre og mer dominert av myrområder. Svartåa svinger seg i dype loner fra Svartåsjøen og ned mot samløpet med Storhena. Her ligger det også flere små tjern spredt i myrterrenget. De nedre deler av Hena ligger i en sterkt nedskåret dal. En markert terskel (dalende) finnes ca. 2 km opp i dalen, ved Henfallet.

Henfallet er den høyeste fossen i Sør-Trøndelag med 80-90 m fritt fall. Hena har flere fine gjuv: Storhengjuvet og Hengjuvet, samt fine meandere.

*Stor verneverdi ****

Friluftsliv

Området er velegnet for de fleste tradisjonelle friluftaktiviteter, med et terreng som er lett framkommelig for de fleste. Feltet benyttes til friluftsliv både sommer og vinter, men er mest brukt om vinteren. Terreng og snøforhold er gode for skigåing langt utover senvinteren. Brukerne kommer delvis fra Selbu/Tydal, men i økende grad utnyttes området av folk fra Stjørdal og Trondheimsområdet, spesielt med utgangspunkt i to hyttebyer, og den ellers spredte hyttebebyggelsen. Det er gode muligheter for bærplukking, fotturer, skiturer, bading, jakt og fiske. Adkomst til Henfallet er via Neatun. Nedbørfeltet og områdene omkring må vurderes som meget viktige friluftsområder både lokalt og regionalt.

*Meget stor verdi *****

Kulturmiljø

Tydal hadde fast bosetting i jernalderen. Et sjeldent skattefunn på Gressli med blant annet over 2000 mynter fra 1000-tallet, antyder at Tydal var et ferdselsknutepunkt eller gjennomfartssted for handelsferder i vikingtid/middelalder. Den gamle ferdselsveien mellom Jämtland og Trøndelag følger dalføret. Henaområdet er en del av Tydals utmark. Ved Hena, nær samløpet med Svartåa, ligger det to fangstgropsystemer med til sammen minst 37 groper, trolig beregnet på elg. Nær et av systemene ligger ødestølen Fremrevollen.

Fjellområdet her er tradisjonelt samisk bruksområde, og en vil kunne finne kulturminner etter ulik samisk næringsutøvelse. Hendalen og dalføret til Svartåa er seterdaler. Her finnes setervoller med gammel bebyggelse tilbake til 1700-tallet. Øst for nedbørfeltet ligger Allergot gruve, i drift 1817-24, en av gruvene i Grøndalen som ble drevet i sammenheng med kobberverkene i Selbu og på Røros.

Det er en del kulturminneinteresser langs vassdraget. Området har kulturminner som kan knyttes til ulike etniske gruppers utnytting av utmarka. Spesielt interessant er forholdet mellom bruken av de store fangstgropsystemene og setringen.

*Middels verneverdi ***

Samiske interesser

Innenfor Henavassdragets nedbørfelt finnes flere viktige samiske interesser knyttet til reindrift, kulturmiljø og kulturminner. Området rundt vassdraget har særskilt verdi for Riast/Hylling reinbeitedistrikt, som et viktig vårbeite- og kalvingsområde. Kalvingsområdet og flyttveiene til disse områdene er sårbare for inngrep. Det har vært kontinuerlig reindrift i området fra gammelt av. To kulturminner er registrert i området. Det ene er et fangstgropsystem ved Storhendalsvollen og det andre et fangstanlegg bestående av fire groper og en setervoll i Hendalen. I tillegg er det registrert en rekke andre kulturminner mindre enn 10 km fra nedbørfeltet. Kulturminnene er representative for området og viktige historiske dokumenter når det gjelder tidligere bruk. De gir området en høy identitetsverdi. Området er derfor viktig for samene.

*Meget stor verdi *****

Landbruk

Jord- og skogbruk

Nedbørfeltet omfatter ca. 6 900 daa produktivt skogareal og ca. 30 daa dyrket mark. I følge landbruksregisteret er det ingen landbrukseiendommer med gårdens driftssenter innenfor nedbørfeltet.

*Liten verdi * (Verneplan IV)*

Reindrift

Feltet ligger i sin helhet innenfor Riast/Hylling reinbeitedistrikt, som har 10 driftsenheter og 30 reieiere. Hena ligger innenfor barmarksområdet for distriktet, som disponerer vinterbeiter innenfor Femund reinbeitedistrikt. Hele vassdraget har særverdi for distriktet som kalvingsland og vårbeite. Øvre deler av Hena er også sommerbeiter og tidlige høstbeiter. En arm av hovedflytteleia mellom barmarksbeitet og vinterbeitet krysser vassdraget.

*Meget stor verdi *****